

СІМ'Я ПОСТМОДЕРНОГО СУСПІЛЬСТВА: НАПРЯМКИ ДОСЛІДЖЕННЯ

О.Ф.Яцина

Україна, м. Ужгород,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Особистість епохи постмодерну сприймає світ через переконаність у вичерпаності по відношенню до себе будь-яких універсалій, зміні наративів, що претендують на панування системи поглядів, цінностей, зокрема на шлюбно-сімейні стосунки. Особистість вивільняється від впливу абсолютних і, отже, непорушних - вимірів, що торкаються «сакральності» традиційних типів сім'ї зі збереженням нею традиційних функцій, сімейних ролей, ціннісних установок. Знаковою для особистості стає плюралізація цінностей, рівність всіх форм шлюбно-сімейного партнерства та батьківства. Маючи уявлення про функціонування традиційної сім'ї в епоху модерну, особистість епохи постмодерну прагне змінювати статус традиційних цінностей, вона руйнує звичні очікування, відходить від правил і відстоює свій унікальний шлях у нових життєвих реаліях. Очевидними в епоху постмодерну стають багатоваріантність і альтернативність практик шлюбно-сімейного партнерства і батьківства, вибір яких стає виявом індивідуальності особистості та своєрідною відповіддю на рефлексивне осмислення глобальних трансформацій, що відбуваються у її світогляді.

В багатоманітності форм практик кількісно домінують традиційні форми шлюбно-сімейних стосунків, проте це не виключає ні появи інших форм партнерства, ні збільшення кількості альтернативних форм шлюбно-сімейних практик в умовах постмодерного суспільства. Це дозволяє зазначити, що в шлюбно-сімейних стосунках відбуваються суттєві зміни, які оцінюються одними дослідниками, як кризові, іншими, як еволюційні. Проте, вочевидь, мова йде про перехідний період, незавершену ситуацію цивілізаційного зрушення, яка породжує зміни на всіх рівнях стосунків людини зі світом.

В дослідженнях психологів, соціологів, демографів зазначається, що міжособистісні стосунки шлюбних партнерів є проекцією суспільних відносин, зміни в шлюбно-сімейних стосунках віддзеркалюють загальні закономірності індивідуалізації суспільного життя. Звісно, екзогенні фактори прискорюють розвиток внутрішніх змін в системі шлюбно-сімейних стосунків, та смислова перебудова взаємодії шлюбних партнерів відбувається під впливом зовнішніх факторів переважно тоді, коли вона визріла з внутрішніх причин. Сьогодні на зміну патріархальному устрою сім'ї приходять такі форми партнерської взаємодії, як бікар'єрна сім'я, материнська, конкубінат, ін., де функціональність сім'ї стає іншою в залежності від потреб кожного її члена.

Позаяк переживання еволюційної кризи розвитку шлюбно-сімейних стосунків є ознакою переходу сімейної системи в інший стан, то задля збереження гомеостазу традиційна система шлюбно-сімейних відносин прагне реалізувати деякі компенсаторні механізми: ними слугують соціокультурні регулятори (соціальні установки, поведінкові патерни, традиції, ритуали), проте за нових суспільних умов їхнє смислоутворювальне значення для особистості змінюється: вона бачить особистісний смисл в інших цінностях, наприклад в гедоністичному способі життя, прагненні матеріального забезпечення, кар'єрного зростання, що не співвідносяться з інтенціями щодо створення традиційних форм сім'ї, шлюбу, батьківства. Отже, поряд із традиційними формами в умовах постмодерну уможлиблюється інший позаструктурний і нелінійний спосіб організації цілісності, що дає можливість реалізації внутрішнього потенціалу у вигляді різних практик шлюбного партнерства та батьківства (одностатеві шлюби, прийомні діти, сурогатне материнство). На сучасному етапі процес суспільних відносин розвивається, вдосконалюється, поновлюється, що відповідно, не може не відобразитися на моделях практик, які також продовжують формуватися і змінюватися в соціокультурній реалії. Суть в тому, що нелінійні системи здатні до багатоваріантного шляху розвитку.

Різноманітність шляхів розвитку, постійно створюваний ресурс для особистості означають вільний вибір, розвиток і унікальне самовизначення.

Сьогодні більшість дослідників поділяють погляди на користь рівноправної (егалітарної) форми сім'ї, визначаючи, таким чином, що традиційна патріархальна сім'я вже не є єдиною формою шлюбно-сімейних стосунків. Зростання жіночої рівності розглядається як логічний розвиток цивілізованого суспільства. Такий підхід дає підстави стверджувати про еволюційні зміни в структурі сім'ї, орієнтовані на принципи свободи, рівності і партнерства. Відтак концепція сучасної сім'ї - цінність вільного вибору. Вже сьогодні поширена в суспільстві практика партнерських стосунків в сім'ї пов'язана з тенденціями індивідуалізації, рефлексивності. Актуальними стають питання щодо здатності підтримувати і розвивати стосунки в рамках традиційних сімейних цінностей партнерами, що утворюють різні форми сімейних практик, де посилюються і висуваються на передній план цінності індивідуалізму; динамічної моделі сім'ї, яка відображає реальні суспільні, економічні зміни, чи ригідної; відповідності різним рольовим практикам чоловіка і жінки у сім'ї; виправданості відтермінованого материнства/батьківства.

Плюралізація форм сімейних стосунків торкається не тільки відносин між партнерами, але й між батьками та дітьми. В першу чергу, це виявляється в поширенні поряд із традиційною нуклеарною сім'єю й монобатьківських сімей (материнські, батьківські), які складаються з одного батька/матері і дитини/дітей, що мешкають разом з ним/нею; бінуклеарних сімей, що складаються з розлучених батьків, які уклали новий союз і спільно виховують дітей від попереднього шлюбу/шлюбів. Багатоманітність форм сімейних стосунків впливає як на саме батьківство (виховання власної дитини чи дитини шлюбного партнера), так і на практику стосунків чоловіка/жінки, коли відсутній досвід батьківства/материнства.

Іншою ознакою сучасного постмодерного суспільства є тенденція до стирання меж між протилежними сутностями, що виявляється в іншому

ставленні до сексуальної ідентифікації, представленої моделями гомосексуальної чи лесбійської практики стосунків. Має місце трансформація інтимності, сексуальність стає більш відкритою (Е. Гідденс), отже доступною для розвитку різних форм партнерства. Цей інший спосіб організації особистістю власного життя засвідчує глибину змін в сучасному соціокультурному просторі і вказує на необхідність його, адже пошуки самоідентичності чоловіка\жінки не обов'язково проходять через традиційні шлюбні стосунки, це може бути інша практика стосунків.

Отже, в умовах постмодерного суспільства виникає новий погляд на внутрішню природу соціальних інститутів сім'ї, шлюбу, батьківства, що виражається у відокремленні від лінійної динаміки соціальної спадкоємності традиційного інституту сім'ї і формуванні інших моделей стосунків між партнерами, які спираються на нові структурно-функціональні характеристики. При цьому зменшується акцентування домінуючої ролі чоловіка і змінюється роль жінки в сім'ї, що поширюється не тільки на стосунки між партнерами, а й на дитячо-батьківські відносини.